

1 OCTOBER 1937.

AFLEVERING 6.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, AMSTERDAM.
 Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, MICHEL ANGELO-
 STRAAT 41, AMSTERDAM-ZUID.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

POSTCHEQUE EN GIRO 15205.

GEM. GIROKANTOOR AMSTERDAM V. 6482.

BANKIERS: INCASSOBANK

(Bijk. Linnaeusstraat).

PRIJS PER JAAR 1 6.50 BIJ VOORUITBETALING.

DE MIDDELSTE ZAAGBEK OP TEXEL.

Verleden jaar had hij ons verrast. Kalis, de vogelwachter in het lage land van Dijkmanshuizen op Texel had wel een „vreemden vogel” opgemerkt en zelfs de nestplaats vastgesteld, maar het was eerst net op het nippertje, dat wij in de gaten kregen, dat we te doen hadden met den Middelsten Zaagbek. Het broedsel was net uitgevlogen, of liever uitgewandeld, maar een dood jong en de leeg doppen met het dons bevrijdden ons van allen twijfel. Deze voorwerpen lieten we brengen naar het Rijks Museum voor Natuurlijke Historie te Leiden als bewijsmateriaal voor het tweede bekende broedgeval van den Middelsten Zaagbek in Nederland. De eerste Zaagbek, waarvan we weten dat het hem gelukte in ons land een broedsel groot te brengen had dat klaar gespeeld op onze dierbare Noordwestplaat bij Rottum in 1916. En het was op Rottum dat wij in 1911 onze eerste „zomerwaarneming” van den Middelsten Zaagbek deden: een mooi jong mannetje, maar dood.

Wat zou 1937 nu brengen? Kalis was geweldig op zijn qui-vive en toen wij in het eind van Mei Texel bezochten, had hij heel wat te vertellen o.a. van een vreemd ei

(Uit Burdet's film)

Fig. 1. De Fienweid: op den achtergrond Oude Schild, op den voorgrond rechts: de Middelste Zaagbek.

in een sportenpol op de Fienweid, grooter dan een gewoon eendsei en van een vreemdsoortige tint. Wij er heen en een onzer durfde al dadelijk den Middelsten Zaagbek noemen en terecht, want de dag daarop werd de vogel zelf, het wijfje, gezien op de Futenplas, waar Burdet het vorig jaar zijn beroemde film van de Fuut en de Koet gemaakt heeft.

Het zag er nog niet bijzonder veelbelovend uit, dat eene ei op den modderigen grond met een paar doode bloembiesstengels van het vorig jaar. Maar het was omgeven en overwelfd door een flinke pol van bloembies, de Zee-bloembies die een zeer belangrijk bestanddeel vormt van de begroeiing van de Fienweid. En juist in die bloembiespollen en veldjes had Kalis al heel wat eendennesten gevonden.

De Fienweid vormt de kern van het Texelsche lage land dat in het zuiden begrensd wordt door den Hoogen Berg, in het Noorden door het hooge land van Spang en Oosterend. Naar het Noordwesten dringt het diep door met de Lage Walen en naar het Zuidoosten vormt de Zeedijk de afsluiting, er aan herinnerend, dat dit Lage Land indertijd een inham is geweest van de Waddenzee met kreken en geulen en banken, ongeveer zoals de polder Het Noorden voor de bedijking, maar toch eventjes

(Uit Burdet's film)

Fig. 2. De Middelste Zaagbek zwemt van zijn nest weg. Op den achtergrond het Hop met de Kokmeeuwen en Zwarte Stern.

anders. Hier ligt voor het wetenschappelijk onderzoek van onze natuurmonumenten nog een aardig stukje werk.

Na de bedijking is er in dit lage land niet overal met evenveel kracht ingegrepen, wat nivellerings, ontwatering en ontzilting betreft en zodoende ligt dat land nog vol slenken en laagten en echt zoute, kale slijvlakten. Zeekraal en Lamsoor groeien er nog even goed als buitendijks op de schorren bij de Eendracht, het Engelsch Gras kleurt heele stukken rose, andere plekken zijn mooi egaal glanzig donkergroen, dat is de Ronde Rusch, en pruikerig en bossig neemt de Zeebloembies breede strooken in beslag langs de kale slijvlakten. Zulte en Torkruid en Kamille geven bloemenpracht. Hoogerop krijgen we hooiland en weiland, daar heeft ook de Fienweid zijn deel aan, waar dan na den broedtijd. Het vee wordt toegelaten en daarvan getuigen weer de kringen van mooie champignons die we er eind Mei aantreffen. En nog hooger op, grenzend aan de Fienweid is het land geschikt geacht voor graanbouw onder begunstiging van de tegenwoordige crisismaatregelen, zoodat de vogels dit voorjaar onverwacht op menige plaats hun grasland gescheurd vonden, geploegd, geëgd en bezaaid met tarwe en haver. Heb ik u al verteld, dat ze er toch gingen nestelen en dat de boer in zijn bedrijf die nesten spaarde?

(Uit Burdet's film)

Fig. 3. De Middelste Zaagbek wandelt van zijn nest naar de plas.

De andere bezittingen van Natuurmonumenten in dit gebied n.l. Büttikofer's Mieland, het Molenmieland en het Schar vertoonen hetzelfde karakter als de Fienweid, alleen het Schar zit wat dichter onder het gras, wat alweer prettig is voor de kempaantjes. Nu Waalenburg door de nieuwe bemaling geheel van karakter is veranderd, moeten we het lage land van Dijkmanshuizen beschouwen als de voornaamste vogelbroedplaats van Texel, waar nu nog de rijke pracht van vogelleven te aanschouwen valt, die vroeger typisch was voor vrijwel het geheele eiland. De reservaten van Natuurmonumenten waarborgen de instandhouding van deze vogelbevolking, ja, verschaffen ook nog de kans voor uitbreiding, getuige de Steltkluut van 1935 en de Zaagbekken van 1936 en 1937.

Toen nu de aanwezigheid van den Zaagbek op de Fienweid was vastgesteld, hebben we kort en goed volstreekte rust voor dat gebied bevolen. Dit konden wij gerust doen, omdat Molenmieland, Büttikofer's Mieland en het Schar nog genoeg te aanschouwen gaven. We moeten ook eens en voor altijd afspreken, dat de reservaten er in de eerste plaats zijn voor de vogels. Zonder de eigenlijke broedterreinen te betreden, kunnen we reeds veel genieten van hun gaan en komen en hun lustig bedrijf in de lucht. En als het lijden kan, ja, dan mogen belangstellende leden van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten onder geleide komen kijken naar

(Uit Burdet's film)

Fig. 4. De Lepelaars van de Mui komen voedsel halen op de Fienweid.

nesten en eieren en jongen en we zullen er ook wel eens toe komen, om op geschikte plekken waarnemingsplaatsen in te richten voor bepaalde studies. Doch in de eerste plaats geldt het de vogels ongestoord en overvloedig te laten broeden en hun een omgeving te verschaffen, waar zij voor zichzelf en voor hun jongen voldoende voedsel en veiligheid kunnen vinden.

De Fienweid kreeg dus volstrekte rust. Om de vier of vijf dagen ging Kalis kijken of er nog eieren bij kwamen en of de Zager niet karig was met zijn dons. Op één dag ging Drijver eens kijken met Burgemeester Kamp en mijnheer Kraai van het Texelsch Museum. Burdet hield zich voorloopig op een afstand, maar was bezig op zijn Futenplas en had er het buitenkansje, daar het wijfje van den Zaagbek te zien rondzwemmen, terwijl ze haar voedsel zocht. De man heeft zich heelemaal niet vertoond. Wel zwom er ook op de Futenplas een mannetjes Kuifeend, wat weer nieuwe verwachtingen wekt.

De vogel hield op met leggen, toen er tien eieren waren, dicht in het dons. En toen de broedtijd ten einde liep en het dier „zoo vast zat als een muur” plaatste Burdet met zijn bekende omzichtigheid de schuilhut en slaagde er in, om van het leven en bedrijf van onze Middelste Zaagbek een film te verkrijgen, die nu in Maart van het volgend jaar op de algemeene vergadering van Natuurmonumenten weer

Uit Burdet's film)

Fig. 5. De Middelste Zaagbek bij haar nest aan de Fienweidkade.

zal vertoond worden al de „nieuwste film van Burdet” die inderdaad weer heel iets nieuws te zien geeft, een mijlpaal in de geschiedenis van de vogelkunde en de vogelwereld van Nederland.

Heel aardig laat die film ons zien, hoe onze broedterreinen liggen onder den rook van het havendorp Oude Schild, in het wijde land van Texel met slechts hier en daar een boerenhoeve. Het nest ligt dicht aan de kade, die de Fienweid omgeeft en aan de overzijde van de grenssloot ligt het Hop, een terrein gelijk aan dat van de Fienweid, maar met een ontzagwekkende bevolking van Grootte Sterns en Kokmeeuwen.

De vogel kwam altijd zwemmend naar het nest, bleef dicht bij den oever even staan, klapwiekend en stapte dan op flinke pooten voort, een gang, eer herinnerend aan het loopen van een gans dan van een eend. De lange roode snavel en het hooge voorhoofd verschaffen een duidelijk profiel, zoodat de vogel al op grooten afstand goed is te onderkennen, zelfs al zouden de wilde veeren van het achterhoofd niet goed in het oog vallen. Waarom ze soms rondkuierde met een donsje in den bek weten we niet.

Van de tien eieren kwamen er acht uit en onder de zeer vele gracieuze jongen van vogels die we kennen, moeten we aan de jonge zaagbekjes wel weer een eereplaats geven om hun geestig snoetje, de grappige neusgaten, de sierlijke teekening

van teugel en oogstreek, het mooie rossige dons van de schedel, het zuiver wit van keel en borst en buik, de bont witte plekje op rug en vleugels.

Burdet had nog zoo graag den op- tocht willen filmen van de moeder met de jongen naar het water, die voorname gebeurtenis uit het eendenleven, maar ze zijn hem in den nacht ontsnapt. Dat blijft dus op het pro-

gramma voor het volgend jaar, want we houden ons er van overtuigd, dat die Zagers terugkomen, wellicht nog in grooter aantal.

(Uit Burdet's film)

Fig. 6. Donsnest van de Middelste Zaagbek.

(Uit Burdet's film)

Fig. 7. Jongen van de Middelste Zaagbek.

Waarom ook niet? We hebben hier niet te doen met zoo'n grillige klant als de Steltkluut, maar met een, die al lang onze nabuur is en nu rustige plekken in de omgeving weet te waardeeren. In Denemarken en Sleeswijk-Holstein broedt de vogel al sinds langen tijd en het is geen wonder dat hij nu ook de Noordzee-eilanden opzoekt. In 1925 is een broedsel gelukt op Borkum. Het zou heelemaal geen wonder zijn, wanneer hij op Texel nog eens talrijk zou

worden, even goed als dat met de Eidereend op Vlieland het geval is. In de Staatsnatuurmonumenten, dus in de Geul en de Mui zou hij ook best kunnen broeden, want hij is bij zoet water even tevreden als in de ziltigheid. Wanneer, zooals sommigen onzer hopen door de afdamming van de Moksloot het Groote Vlak weer in een meer is veranderd, dan zou daar een waar lustoord voor watervogels kunnen ontstaan, altijd bij voldoende bescherming.

Hoe de strenge bescherming een voordeel kan zijn voor het heele land is reeds voldoende gebleken met de eidereend van Vlieland, met de lepelaars van de Mui. En het is wel heel aardig dat Burdet, in zijn schuilhut wachtend op de Zaagbek op eens een paar lepelaars in zijn schootsveld kreeg, die in de plassen van de Fienweid kwamen vertoonen hoe zij met hun breede snavels in de modder schoffelen naar voedsel. Een heel aardige bijdrage voor de fotografie van „vogels nu eens *niet* bij hun nesten”.

Wat de Fienweid te beteekenen heeft voor de vogelbevolking kan blijken uit de volgende opgaaft, die mij door Kalis op 7 Juli is verstrekt. Hij had tot dien datum gevonden: 37 nesten van de Wilde Eend, 3 van de Slobeend, 1 van de Middelste Zaagbek, 6 van het Waterhoen, 4 van de Meerkoet, 9 van de Kieviet, 41 van de Tureluur, 3 van de Grutto, 1 van het Kempennetje, 5 van de Kluut, 14 van de Scholtekster, 18 van het Vischdiefje, 2 van de Rietgors, 2 van de Graspieper en 2 van de Akkerleeuwerik.

JAC. P. THIJSSSE.

IETS OVER THYSANOPTERA.

II.

In nauw verband met de voortplanting, staat in sommige gevallen het al of niet gevleugeld zijn van de beide sexen. Alle mogelijke combinaties komen voor. Nu is het een bekend verschijnsel, dat bij de insecten de ♂♂ meestal zijn voorzien van inrichtingen om de ♀♀ op te zoeken, zooals b.v. veel zintuigharen en ook vleugels (grootere sprieten, fig. 3 E). Bij de wintervlinder is het wijfje bijna vleugelloos terwijl het mannetje een goede vlieger is. Merkwaardig is dan ook op het eerste gezicht, dat bij de graanthrips *Limothrips cerealium* Haliday, het ♂ ongevleugeld is (fig. 6 en 7). Er kon echter worden aangetoond, dat het ♂ hier copuleert met de pronymphe van het ♀, zoodat vleugels maar weinig nut hebben bij het opzoeken van de partner.

Een enkele keer is waargenomen, dat ook viviparie bij Thysanopteren voorkomt. (*Megathrips lativentris* volgens John). Dit verschijnsel is algemeen bij bladluizen en bestaat hierin, dat de larven het moederlichaam verlaten. Het ei komt dus uit voor het gelegd is.

De overwintering heeft, zoo als gezegd, voor de Terebrantia meestal plaats als ♀. In het eene geval (type I) moeten we ons denken, dat de bevruchte ♀♀ overwinteren en ♂♂ voortbrengen, terwijl uit de onbevruchte eieren ♀♀ worden gevormd; bij